

Ὁ Κολοκοτρώνης καί ἡ πίστη του στό Θεό

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μάνης κ. Χρυσοστόμου Γ'

Ὡς χθές, 4 Φεβρουαρίου 1843, ἀκούστηκε ὁ λόγος: «Ἐπεσε, ὦ σεβασμιωτάτη καί περιφανής ὀμήγυρις... ὁ γενναῖος Ἀντιστρατήγος καί Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας καί πρόην Ἀρχηγός τῆς Πελοποννήσου, Θεόδωρος ὁ Κολοκοτρώνης». Ἦταν ἡ ἀρχή τοῦ λόγου ἀπό στήθους, ἐπί δῖωρον, τοῦ περιφήμου λογίου Κων/νου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, εἰς τόν τότε Μητροπολιτικόν Ναόν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης Ἀθηνῶν.

Καί ὁ «γέρος τοῦ Μωριᾶ», ὁ ἐλευθερωτής τῆς πατρίδος ἔκειτο νεκρός εἰς τό φέρετρον. «Τόν ἔντυσαν μέ τή στολή τοῦ ἀντιστρατήγου, τοῦζωσαν τό σπαθί πούχε ὅταν πρωτοξεκίνησε γιά τόν ἀγῶνα, τοῦ φόρεσαν τσαρούχια καί τόν ἀπίθωσαν στήν κάσα, βάζοντας κάτω ἀπό τά πόδια του μιά τούρκικη σημαία. Τοῦβαλαν πλάι στήν περικεφαλαία του καί τίς σπαλέτες τῆς στολῆς πού φοροῦσε στά Ἐπτάνησα. Κι ἀπό τήν ἄλλη μεριά τό θώρακα».

Παρήλθον ἔκτοτε 180 ἔτη ἀπό τοῦ θανάτου του καί οἱ ἀπόγονοι καί πνευματικοί κληρονόμοι, ἡμεῖς σήμερον, τελοῦμεν ἱερόν ἐκκλησιαστικόν Μνημόσυνον καί φιλολογικόν καί καταθέτομε δάφνινον στέφανον εἰς τό ἄγαλμα αὐτοῦ. Τιμοῦμε, σεβόμεθα, ιστοριογραφοῦμε, διδασκόμεθα, ἐμπνεόμεθα ἀπό τήν κορυφαία φυσιγνωμία τῆς Ἑλλάδος.

Ἀναμφισβήτητα ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦταν ὁ μεγαλύτερος ἥρωας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἡγετική μορφή τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Ἦταν ὁ συνεχιστής μιᾶς ἀδιακόπου καί ἀκαταπονήτου πάλης μέ τόν σκληρό κατακτητή, μιᾶς συνεχοῦς ἀγωνίας γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδος ἀπό τόν τουρκικό ζυγό. Ὁρθῶς ἀπεκλήθη ὁ «Γέρος τοῦ Μωριᾶ»!

Δύο ἦταν τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τῆς κορυφαίας αὐτῆς φυσιγνωμίας τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνα τοῦ 1821 καί τῆς ἐν γένει ἑλληνικῆς ἱστορίας, τοῦ ἀρχιστρατήγου Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Καί αὐτά ἦσαν: Ἡ πίστη στό Θεό καί ἡ ἀγάπη πρὸς τήν πατρίδα.

Μέσα από τά κείμενα τῶν ἱστορικῶν συγγραφέων καί κυρίως ἀπό τά Απομνημονεύματα τῶν Ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως, ὅπως: Κασομούλη, Βλαχογιάννη, Φωτάκου καί κυρίως Τερτσέτη, θά προσπαθήσουμε ν' ἀφουγκρασθοῦμε τήν γενναία πίστη στό Θεό, τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἄλλωστε, μή λησμονοῦμε ὅτι ὁ ἀγῶνας τοῦ 1821 προετοιμάστηκε, κηρύχθηκε, διεξήχθη καί περατώθηκε κάτω ἀπό τήν πνοή τῆς πίστεως στόν Παντοδύναμο Θεό καί τῆς ἀγάπης πρὸς τήν ἐλευθερία τῆς γλυκυτάτης πατρίδος. Αὐτό τό διαπιστώνουμε ἀπό τήν ζωή, τά διαγγέλματα, τίς προκηρύξεις, τούς λόγους, τίς ἐπιστολές, τό μαρτύριο, τίς θυσίες τόσο τῶν πρωταγωνιστῶν ὅσο καί τῶν ἀφανῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ '21, δέν στηρίχθηκε σέ ὑλιστικά αἴτια, οὔτε ἦταν μία οἰκονομική ἐπιχείρηση ἀλλά καί δέν εἶχε ἀνάγκη νά στηριχθεῖ σ' ἄλλα γεγονότα ξένων λαῶν. Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση ἔχει αὐτοτελῆ ἀξία.

Πραγματικά, ἂν σκεφθεῖ κανεῖς βαθύτερα καί οὐσιαστικότερα θά διαπιστώσει ὅτι ἐκεῖνο πού ξεσήκωσε τούς Ἕλληνες καί ἀπετόλμησαν ἕναν ἄνισο Ἀγῶνα ἐναντίον τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ἡ σύνθεση

τῆς πίστεως στό Χριστό,
τῆς ἀγάπης πρὸς τήν πατρίδα,
τοῦ πόθου τῆς ἐλευθερίας,
τῆς ἔνδοξης ἱστορικῆς κληρονομιάς,
τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας.

Ὅλα αὐτά συνιστοῦσαν τήν ἑλληνική χριστιανική συνείδηση, τήν συλλογική μνήμη. Ὁμολογοῦσαν συνεχῶς οἱ ἀγωνιστές τοῦ '21: «Γιά τοῦ Χριστοῦ τήν πίστη τήν ἀγία καί τῆς πατρίδος τήν ἐλευθερία», ἀγωνιζόμαστε. Ἔτσι προχώρησαν σέ θυσιαστικούς ἀγῶνες. Ἔτσι πρόσφεραν τό αἷμα τους.

Ἡ ἴδια δέ Ἐκκλησία καί στά χρόνια τῆς δουλείας ἀλλά καί κατά τήν περίοδο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως ἦταν ἐκεῖνη πού ἔθρεψε τό Γένος τῶν Ἑλλήνων μέ τό θεϊκό μάννα τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου καί τῶν σοφῶν Πατέρων τῆς. Αὐτή κράτησε ἀκράδαντη τήν πίστη καί ἀδούλωτη τήν ἑλληνική ψυχή.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει νά ἐπιδείξει 11 Πατριάρχες μάρτυρες, 100 Ἱεράρχες καί 600 κληρικούς θύματα στό βωμό τῆς πίστεως καί τῆς πατρίδος.

Γράφει ὁ ἀκαδημαϊκός καί ἀξιόλογος πεζογράφος τῆς γενιᾶς τοῦ 30, Στρατῆς Μυριβήλης (†1969): «Ἄν ὑπάρχουμε σήμερα σάν ἑλληνική φυλή, εἶναι γιατί κρατηθήκαμε ἀπό τό ἄμφιο τῆς θρησκείας μας ὅλα αὐτά τά χρόνια... Ἡ Ἐθνική μας ὑπόσταση εἶναι ζυμωμένη μέ τήν Ὁρθοδοξία. Σάν ἔπεσε τό Βυζάντιο, ἡ Ἐκκλησία ἀντικατέστησε τόν τσακισμένο κρατικό μηχανισμό σάν ὑποκατάστατος μηχανισμός τῆς ἐθνικῆς ἐνότητας. Τά σύμβολα τῆς αὐτοκρατορίας τά κράτησε ἡ Ἐκκλησία καί τά διατήρησε μέσα στούς μαύρους αἰῶνες τῆς σκλαβιάς. Καί μέσα σ' αὐτούς τούς φοβερούς αἰῶνες αὐτή στάθηκε τό πνευματικό καί ἐθνικό κέντρο τῆς μαρτυρικῆς φυλῆς... Καί σωστά τόκανε, πώς σέ κρίσιμες ὥρες τό ράσο στάθηκε ἡ ἐθνική σημαία τῆς Ἑλλάδας στά χρόνια τῆς σκλαβιάς».

*

Αλλά ἄς προχωρήσουμε μέ μερικά βιογραφικά στοιχεῖα
καί μέ ἀναφορά στούς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνες του.

Ὁ Κολοκοτρῶνης γεννήθηκε στίς 3 Ἀπριλίου τοῦ 1770, Δευτέρα
ἡμέρα τοῦ Πάσχα, στό χωριό Ραμαβούνιον τῆς Μεσσηνίας
(Γορτυνίας) κάτω ἀπό ἕνα δένδρο. Σήμερα ἐκεῖ ὑπάρχει Ἰ. Ναός ἐπ'
ὀνόματι τῶν ἀγίων Θεοδώρων καί ὑψηλό – ἐξαιρετικό ἄγαλμα τοῦ
Κολοκοτρῶνη.

Ὁ πατέρας του, ὀνόματι Κωνσταντῆς, ἦταν κατ' ἀρχήν ἀρχηγός
τῶν Ἀρματωλῶν Κορίνθου καί κατόπιν σ' ὅλο τόν Ταῦγετο,
πολέμησε δέ γενναῖα τούς Τούρκους σ' ὅλη τήν Πελοπόννησο.

Σέ μία πολιορκία πληγώθηκε θανάσιμα καί ὅταν ἀργότερα
ἐντοπίστηκε τό σῶμα του ἐνταφιάστηκε στό χωριό Μηλιά τῆς Δυτ.
Μάνης καί στόν συνοικισμό Κυβέλεια, ὅπου σώζεται καί ὁ τάφος
του.

Ἡ μητέρα του κυνηγημένη πάντοτε ἀπό τούς Τούρκους
περιήρχετο ἀπό χωριόν εἰς χωριόν καί ἀπό ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν
καί νήσους ἀκόμη. Ὅταν ἀπέθανε ὁ σύζυγός της, ἡ ἴδια γιά νά
ζήσει τά ὀρφανά, ἤ ξενοῦφανε ἤ μάζευε ξύλα καί τά πωλοῦσε.

Ἡ ὅλη οἰκογένεια τῶν Κολοκοτρωναίων ἔγραψε ἔνδοξη ἱστορία
ἀπό τό 1532 μέχρι τήν τελευταία μάχη τῆς Ἑλληνικῆς
Ἐπαναστάσεως στή Πέτρα τῆς Βοιωτίας τό 1829. Πραγματικά, αὐτή
ἡ γενιά κράτησε ἄσβεστη τήν φλόγα τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος.
Οἱ θυσιασθέντες «Κολοκοτρωναῖοι» ἀπό τό 1762 μέχρι τό 1806
φθάνουν στόν ἀριθμό τῶν 70 στίς μάχες μέ τούς Τούρκους καί
διαρκοῦντος τοῦ Ἀγῶνος τῆς Παλιγγενεσίας ἀνέρχονται στόν
ἀριθμό 12.

*

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης ἀρχισε τήν ἐθνική του δράση τό
1787. Ὁ ἴδιος κατεδιώκετο ἀπηνῶς ἀπό τούς Τούρκους. Κατέφυγε
κάποια στιγμή στή Ζάκυνθο, ἡ ὁποία τελοῦσε ὑπό ρωσική
κατοχή. Ἐκεῖ, γνωρίστηκε μέ τόν μετέπειτα δικαστή Γ. Τερτσέτη
καί βιογράφο του. Ἀργότερα, ὅταν τά Ἑπτάνησα περιήλθον στήν
Ἀγγλική κατοχή, ὁ Κολοκοτρῶνης εἰσήχθη στόν Ἀγγλικό στρατό
καί ἐξεπαιδεύθη ἐπαρκῶς στρατιωτικῶς. Στή Ζάκυνθο ἐμυήθη καί
στήν «Φιλική Ἐταιρεία», μάλιστα δέ συνήντησε καί τόν

Καποδίστρια στην Κέρκυρα. Πάντοτε σκοπός του ήταν η εκδίωξη των Τούρκων από τα έλληνικά έδαφη και απόκτηση της ελευθερίας των Ελλήνων.

Στις 3-1-1821 έφυγε από την Ζάκυνθο και ήλθε στην Καρδαμύλη της Μάνης. Ήρχισε να έπιστρατεύει παλληκάρια. Συνήντησε τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, ο οποίος ύψωσε στην Αρεόπολη στις 17 Μαρτίου 1821 τό λάβαρο της Έπαναστάσεως και μαζί ξεκίνησαν τον αγώνα, όποτε στις 23 Μαρτίου 1821 κατέλαβαν και έλευθέρωσαν την Καλαμάτα.

Ενθύς έξ αρχής, όμως, διεφάνη ή στρατιωτική και αρχηγική του μεγαλοφυΐα και έξυπνάδα του έμπειρου όπλαρχηγού.

Διείδε τό 1821 την ανάγκη να στραφεί κατά του κέντρου της Πελοποννήσου και να εγκαταστήσει μόνιμο έπαναστατικό στρατόπεδο στη Τρίπολη. Για τον λόγο αυτό, έρχεται σε συνενόηση μέ τον ανακηρυχθέντα αρχιστράτηγο Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη.

Όμως, ό Χουρσίτ πασᾶς, αίμοβόρος γενίτσαρος, πληροφορεΐται τίς διαθέσεις των έπαναστατημένων Ελλήνων και έσπευσε ν' αποστείλει έξ Ίωαννίνων 3500 Άλβανούς υπό τον έπιτελάρχη του Κεχαγιάμπεη Μουσταφᾶ, ο οποίος διά των Πατρών, Άκροκορίνθου και Ναυπλίου εισήλθε στη Τρίπολη. Άλλά ή τολμηρά επίθεσις του στό Βαλτέτσι (13-14 Μαΐου) απέκρούσθη και οί Έλληνες είχον την πρώτη σημαντική έπιτυχία, στην όποία διεκρίθησαν οί Μανιατες υπό τους Μαυρομιχαλαίους. Η νίκη στό Βαλτέτσι έκρινε την τύχη της Τριπόλεως, ή πτώσις της όποίας 23 Σεπτεμβρίου σε συνδυασμό και μέ την κατάληψη των φρουριών της Μονεμβάσιας και του Ναυαρίνου συνετέλεσαν, ώστε ν' αναπτερωθει τό φρόνημα των Ελλήνων. Αυτό ήταν μεγίστη έπιτυχία του στρατηγικού πνεύματος του Κολοκοτρώνη! Η Τριπολιτσά, τό μεγάλο τρόπαιο.

Τό 1822 έχουμε την μεγάλη νίκη του Κολοκοτρώνη στά Δερβενάκια και αντίστοιχα την καταστροφή του Δράμαλη. Τά γεγονότα έχουν ως έξής: Διά της Άν. Στερεᾶς Ελλάδος άμαχητί κατήρχετο ό σερασκέρης (στρατάρχης) Μαχμούτ πασᾶς Δράμαλης, εις τον όποιον είχεν ανατεθῆ ή αρχηγία στρατιᾶς 24 χιλ. πεζών και 8 χιλ. ίππέων. Άφου παρέκαμψε τάς Αθήνας, των όποίων ή Άκρόπολις πρό όλίγου (9 Ίουνίου 1822) είχε καταληφθῆ υπό του

Υψηλάντου, Ληλατῶν ἔφθασεν εἰς Κόρινθον (5 Ἰουλίου), ὅπου ὁμως δέν ἐδημιούργησε μόνιμον στρατόπεδον ἐφοδιασμοῦ, ὅπως τόν συνεβούλευσεν ὁ Γιουσούφ, πασᾶς τῶν Πατρῶν. Ἀφοῦ ἀνακατέλαβε τόν Ἀκροκόρινθον, ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Ἄργος χωρὶς νά συναντήσῃ ἀντίστασιν. Μέσα εἰς τὴν γενικὴν σύγχυσιν δύο ἄνδρες διετήρησαν τὸ θάρρος των, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος μὲ 700 ἄνδρας ἐνίσχυσε τὴν φρουρὰν τοῦ Ἀργους, καὶ ὁ ἀπαράμιλλος «γέρος τοῦ Μωριᾶ», ὁ ὁποῖος ἐπήρχετο ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν συγκεντρῶνων μαχητάς.

Ἐν τῷ μεταξύ διὰ τόν Δράμαλην τὰ πράγματα εἶχον δυσμενῆ ἐξέλιξιν, διότι ὁ τόπος κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρῶνη ἦτο κατεστραμμένος, οὕτω δέ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀνδρῶν του καὶ τῶν κτηνῶν ἦτο ἀδύνατον νά ἐπισιτισθῆ χωρὶς τὴν βοήθεια τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ὁμως οὐδαμοῦ ἀνεφάνη. Ὁ πολυπληθὴς στρατός του ἀπεδεκατίζετο ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὰς ἀσθενείας. Ἀλλὰ τὴν κατάστασιν τοῦ Δράμαλη ἐπεδείνωσεν ἡ χρονοτριβὴ πρὸ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀργους καὶ ἡ συγκέντρωσις ἱκανῶν δυνάμεων εἰς τοὺς Μύλους. Ἐσκέφθη λοιπόν ὁ Δράμαλης νά ὑποχωρήσῃ καὶ ἐπεδίωξε νά παραπλανήσῃ τοὺς Ἕλληνας διαδίδων, ὅτι θὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Τριπόλεως. Μόνος ὁ Κολοκοτρῶνης ἀντιληφθεὶς τὰς προθέσεις του ἔφραξε διὰ στρατοῦ τὰς διόδους ὑποχωρήσεως μὲ συνεργασίαν τοῦ Ὑψηλάντου, Παπαφλέσσα, Νικηταρᾶ κ.ἄ. Ὅταν ὁ ὑποχωρῶν Δράμαλης εἰσῆλθεν εἰς τὰ στενά τῶν Δερβενακίων (26 Ἰουλίου) ἔπαθεν ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Τὰ λείψανα τῆς στρατιᾶς, τὰ ὁποῖα εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν ἔφθασαν μετὰ τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Κόρινθον ἀποκλεισθέντα ἀπὸ τόν Κολοκοτρῶνην, ὁ ὁποῖος διωρίσθη ἐν τῷ μεταξύ ἀρχιστράτηγος, κατεστράφησαν καὶ μόνον χιλίους διέσωσε τὴν τελευταίαν στιγμὴν ὁ στόλος. Ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν, ὁ δὲ Χουρσίτ, εἰς τόν ὁποῖον ἀπεδόθη ἡ εὐθύνη διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Δράμαλη, αὐτοκτόνησε. Πραγματικά, ἡ μάχη τῶν Δερβενακίων ἦταν μία ἀπὸ τίς ἐνδοξότερες νίκες τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως πού ὀφειλόταν στὸν «Γέρο τοῦ Μωριᾶ», τόν Κολοκοτρῶνη.

*

Τώρα ἐρχόμεθα στὸ βασικὸ μας θέμα. Ἡ πίστη του στὸ Θεό! Ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ τοὺς

ἀγῶνες τοῦ Κολοκοτρῶνη πού ἀποδεικνύουν τήν ἀκράδαντη πίστη του στό Θεό, τήν προσήλωσή του στόν Τίμιο Σταυρό καί τήν ἰκεσία του γιά βοήθεια καί προστασία ἀπό τήν Παναγία. Διηγείται ὁ ἴδιος ὅτι ἔφτιαξε δυό Σημαῖες μέ Σταυρό καί μέ τά γράμματα ΙΧΝΚ (Ἰησοῦς Χριστός νικᾷ) καί ξεκίνησε ἀπό τήν Καλαμάτα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Τριπολιτσᾶς. Καί συνεχίζει ἡ διήγηση: «Στά χωριά πού περνοῦσε, χτυποῦσαν οἱ καμπάνες, οἱ ἱερεῖς ἔβγαιναν μέ τά ἑξαπτέρυγα, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά γονάτιζαν καί ἔκαναν δεήσεις. Γρήγορα ὅμως ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμός ἔσβησε. Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Παπαφλέσσας τραβοῦν γι' ἄλλοῦ. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἀπομένει κατάμονος μέ τό ἄλογό του στήν Καρύταινα. Τί θά κάνει; Τί μπορεῖ νά κάνει ἓνας μονάχος, ὀλομόναχος; Τό πᾶν! Ὅταν φλογίζει τήν καρδιά του ἡ φλόγα τῆς πίστεως». Ἀλλ' ἄς ἀφήσουμε τόν ἴδιο τόν Γέρο νά μᾶς διηγηθῆ τί ἔκανε: «Ἐκατσα πού ἐσκαπέτισαν μέ τά μπαϊράκια τους, ἀπέ ἐκατέβηκα κάτου· ἦτον μιά ἐκκλησιά εἰς τόν δρόμον, ἡ Παναγία στό Χρυσοβίτσι, καί τό καθησιό μου ἦταν ὅπου ἔκλαιγα τήν Ἑλλάς». Σίμωσε, ἔδεσε τό ἄλογό του σ' ἓνα δένδρο, μπῆκε μέσα, γονάτισε:

-Παναγία μου, εἶπε ἀπό τά βάθη τῆς καρδιᾶς του, καί τά μάτια του δάκρυσαν. Παναγία μου, βοήθησε καί τούτη τή φορά τούς Ἑλληνες νά ψυχωθοῦν.

Ἦκανε τό σταυρό του. Ἀσπᾶσθηκε τήν εἰκόνα της, βγῆκε ἀπό τό ἐκκλησιάκι, πήδησε σ' ἄλογό του κι ἔφυγε. Σέ λίγο μπροστά του ξεπετάγονται ὀχτώ ἀρματωμένοι: ὁ ἐξάδελφός του Ἀντώνης Κολοκοτρῶνης καί ἑπτά ἀνήψια του.

-Κανείς δέν εἶναι στήν Πιάνα, τοῦ εἶπε ὁ Ἀντώνης, οὔτε στήν Ἀλωνίσταινα. Εἶναι ὅλοι φευγάτοι.

-Ἄς μὴν εἶναι κανείς ἀποκρίθηκε ὁ Γέρος. Ὁ τόπος σέ λίγο θά γιομίσῃ παλληκάρια. Ὁ Θεός, πρόσθεσε μέ τήν βροντερή του φωνή, ὑπέγραψε τήν λευτεριά τῆς Ἑλλάδος καί δέν θά πάρῃ πίσω τήν ὑπογραφή του».

*

Ἐπειτα, ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ, μετά τήν ἄλωση τοῦ Ναυπλίου σέ ἔγγραφο πού ἔστειλε στήν Κυβέρνηση (1-12-1822), γράφει σχετικά: «Εἰς δόξαν τοῦ ἀηττήτου Σταυροῦ καί τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀνδρέα,

Ὑπερτάτη Διοίκησις. Χθές εἰσήλθομεν εἰς τό ὑπερήφανον Παλαμήδι καί ὑψώσαμεν τάς νικητάς τοῦ Σταυροῦ σημαῖες μέ τρόπον ἀνήκοντα εἰς τήν δόξαν τοῦ Χριστοῦ». Ὅταν ἐπίσης παραδόθηκε τό φρούριο τῆς Ἀκροκορίνθου στόν Κολοκοτρώνη ἀπό τόν τουρκο φρούραρχο, τότε ὁ γέρος τοῦ Μωριᾶ πῆρε τά κλειδιά, ἔφτιαξε μέ τήν ὀμπρέλα τοῦ Ἐπισκόπου Ἰωνᾶ τό σημεῖον τοῦ Σταυροῦ πάνω στήν πύλη καί φώναξε: «Ἐμπᾶτε, Ἕλληνες».

*

Μετά τήν νίκη στό Βαλτέτσι – ἀπό τίς πρώτες νῆκες τοῦ Ἀγῶνος – τά παλληκάρια κύκλωσαν τόν Κολοκοτρώνη, γιά νά τοῦ δείξουν τήν εὐγνωμοσύνη τους. Κι ἐκεῖνος ἀνέβηκε σέ μιᾶ πέτρα καί τούς εἶπε: «Ἕλληνες! Τοῦτες οἱ ἡμέρες 12-13 Μαΐου 1821, θά δοξάζονται αἰῶνας αἰώνων, ἕως οὔ στέκει τό Ἔθνος, διότι ἦταν ἡ ἐλευθερία τῆς Πατρίδος. Εἶναι δόξα ἰδική σας καί τοῦ Γένους, ὅπου μέ 23 ὥρες ἀδιάκοπο πόλεμο βαστάξατε τήν Τουρκιά καί πατήσατε τόν περήφανο Ἀγᾶ γιά πάντα. Μά πρώτα εἶναι δόξα τοῦ Θεοῦ μεγάλη αὐτό πού γίνηκε. Γι' αὐτό σᾶς λέω σήμερα γιά νά τόν δοξολογήσουμε πρέπει ὅλοι νά νηστεύουμε. Καί νά νηστεύουμε πάντα τέτοια ἡμέρα!»

*

Ἕνα ἄλλο λίαν ἐξαιρετικό χαρακτηριστικό χριστιανικῆς διδαχῆς εἶναι ἡ ἀνοχή καί ἡ συγγνώμη. Διακρινόταν ὁ μέγας στρατηγός καί σέ αὐτά. Ὁ Φωτᾶκος διηγεῖται τό ἑξῆς: «Ὅταν τήν δεύτερη ἡμέρα τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς πῆγε στό σπίτι τοῦ Δημητρίου Δεληγιάννη νομίζοντας ὅτι ἐκεῖ βρισκόταν ὁ Κολοκοτρώνης, τόν δέχθηκαν μέ ψυχρότητα. Ὁ Φωτᾶκος ἐξεπλάγη, γιατί λόγω τῆς θέσεώς του κοντά στόν Στρατηγό, ὅλοι τόν περιποιόντουσαν. Καί ἡ ἐκπληξις του μεγάλωσε, σάν ἄκουσε τόν Δεληγιάννη νά μιλάει ὑβριστικά γιά τόν Γέρο. Ὁ Φωτᾶκος τοῦ εἶπε, ὅτι δέν ἀρμόζει νά βρίζη ἕνας Δεληγιάννης τόν φίλο του Κολοκοτρώνη καί ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε: - Δέν τόν ἔχω φίλο τόν κλέφτη, οὔτε τόν φοβοῦμαι πιά.

Ὁ Φωτᾶκος τά εἶπε στόν Γέρο, καί ἐκεῖνος τοῦ ἀπεκρίθηκε:

-Καμόσου ὅτι δέν μοῦ εἶπες τίποτα. Τώρα ὅπου ὁ Ἅγιος Θεός ἠθέλησε καί μᾶς ἐδυνάμωσε καί ἐπήραμε τήν Τριπολιτσάν, ἄς λένε ὁ,τι θέλουν...

Φιλοσοφημένη, βαθειά χριστιανική απάντηση. Αντί νά θυμώση, νά αὐτοῦπερασπισθῆ, νά θυμηθῆ τὰ ἀνδραγαθήματά του, τούς κόπους καί τίς θυσίες του, αὐτός δέχεται τήν προσβολή ἤρεμα μέ μία ζηλευτή εὐρύτητα σκέψεως καί καρδιᾶς.

*

Τήν ἴδια διαγωγή ἔδειξε καί μετά τήν ἀποφυλάκισή του. Ἄν καί ἄδικα τόν εἶχαν φυλακίσει οἱ Προύχοντες καί οἱ Κοζαμπάσηδες, πού ἀναγκάσθηκαν νά τόν ἀπελευθερώσουν ἀπό τήν ὀργή τοῦ λαοῦ, ὅταν ὁ Ἰμπραήμ πάτησε στό Μωριᾶ, ὁ Ἀρχιστράτηγος φάνηκε καί τότε μεγαλόψυχος. Μέσα στήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Ναυπλίου, πού ἐψάλη δοξολογία γιά τήν ἀποφυλάκισή του, εἶπε καί τοῦτα τὰ ἀθάνατα λόγια, πού μιλᾶνε παραστατικά γιά τήν πνευματική του ἀνωτερότητα:

-Πρίν ἔβγω στ' Ἀνάπλι, ἔρριξα στή θάλασσα τὰ πικρά τὰ περασμένα! Κάνετε καί σεῖς τό ἴδιο! Στό δρόμο πού περνούσαμε νάρθοῦμε στήν ἐκκλησία εἶδα νά σκάβουν κάποιοι ἀνθρώποι. Ρώτησα καί μοῦ εἶπανε πώς σκάβουνε νά βροῦνε κρυμμένο θησαυρό. Ἐκεῖ στό λάκκο μέσα ρίχτε κι ἐσεῖς τὰ μίση τὰ δικά σας. Ἔτσι θά βρεθῆ κι ὁ χαμένος θησαυρός!

*

Εἶναι γνωστά καί τὰ ὑπέροχα ἐκεῖνα γεγονότα μέ τούς φονιάδες τοῦ παιδιοῦ του καί τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ὅταν εἶδε κάτι στρατιῶτες ἀπό τό ἀντίθετο κόμμα νά φορᾶνε τὰ ὅπλα τοῦ γυιοῦ του Πάνου, πού εἶχαν σκοτώσει, γύρισε πέρα τό πρόσωπό του καί δάκρυσε:

-Θεέ μου, εἶπε, συγχώρα τούς φονιάδες τοῦ παιδιοῦ μου!

Ἄλλη φορά παρουσιάσθηκε κάποιος πού εἶχε τήν ἀνάγκη του. Νόμισε πώς δέν θά θυμηθῆ ὁ Στρατηγός καί φοροῦσε τόν ὀλόχρυσο ντουλαμᾶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Στρατηγοῦ, πού τόν εἶχε σκοτώσει πρίν ἀπό τό Εἰκοσιένα, βαλμένος ἀπό τούς Τούρκους. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης γνώρισε ἀμέσως τό ἔνδυμα καί ἀναστέναξε ἤσυχα, ἐνῶ τήν ἴδια στιγμή ἔδινε τόν λόγο του στό φονιά νά ἐκπληρώσῃ τό αἶτημά του. Ἐτυχε ὅμως ὁ Γέρος νά εἶναι στό τραπέζι καί τόν κράτησε νά φᾶνε.

Ἡ μάνα ὅμως τοῦ Κολοκοτρώνη δέν βάσταξε καί τοῦ εἶπε:

-Παιδί μου, στό τραπέζι μας θά τόνε βάνης τό φονιά τοῦ παιδιοῦ μου;

-Σώπα, μάννα, εἶπε ὁ Στρατηγός. Αὐτό εἶναι τό μεγαλύτερο μνημόσυνο, πού κάνουμε τοῦ σκοτωμένου.

Ἄνοχή καί συγχωρητικότητα ἀποδεικνύουν τό μεγαλεῖο τῆς ψυχῆς του.

*

Ἡ περίφημη δίκη

Σέ μιά στιγμή τοῦ σκληροῦ ἀγῶνα, ἐπειδή ἐπρόκειτο νά διαλυθεῖ ἡ συνέλευση τῆς Τροιζήνας καί νά ἐκλέξουν πρόεδρο τοῦ Βουλευτικοῦ, ἡ διχόνοια, ὅπως τόσες ἄλλες φορές πρίν, ξαναφούντωσε. Εὐτυχῶς, ὅμως, κοντά τους εἶναι ὁ μέγας συμφιλιωτής, ὁ ἀμνησικάκος πολεμάρχης, ὁ Κολοκοτρώνης: «Εἶδα τήν χασμωδίαν καί τό παράξενο τοῦ κόσμου. Ἐσηκώθηκα ὀλόρθος: Σεβαστή Συνέλευσις, ἡμεῖς καθήμεθα καί φιλονεικοῦμε διά πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ, καί ἡ πατρίς μας κινδυνεύει νά χαθεῖ, καί ἔχομεν συνέλευσιν ἐπτὰ μῆνες, καί πρόεδρος εἰς τήν Ἀνατολικήν Ἑλλάδα εἶναι ὁ Κιουταχῆς, καί πρόεδρος τῆς Πελοποννήσου ὁ Ἰμπραϊμης, καί ἡμεῖς καθήμεθα καί φιλονεικοῦμε, καί τώρα ἦλθεν ὁ Μάης, καί ἡ Ἀθήνα κινδυνεύει, καί ἡ Πελοπόννησος κινδυνεύει· ἐχάθηκεν ἕνας ἀπό τούς Ἑλληνας πληρεξουσίου νά κάμωμεν Πρόεδρον; Ὅμως καθήμεθα καί φιλονεικοῦμε».

Καί ὅμως τί τρομερό! Λίγα χρόνια ἀργότερα, τήν ἐποχή τῆς Ἀντιβασιλείας, οἱ Βαυαροί μαζί μέ μικρόψυχους Ἑλληνες τόν καταδιώκουν. Ἀπό φθόνο καί μῖσος τόν διαβάλλουν καί τόν συκοφαντοῦν. Φθάνουν μάλιστα στό σημεῖο νά στείλουν ἕνα ἀπόσπασμα χωροφυλάκων γιά νά τόν συλλάβουν τή νύχτα τῆς 7ης Σεπτεμβρίου 1833. Ὁ Γέρος πετάχτηκε ἀπ' τό κρεβάτι του κι ἄρχισε νά ντύνεται. Καί μέ φοβερή πίκρα εἶπέ στόν ἐπικεφαλῆς μοίραρχο:

-Μά δέ μοῦ λές, κύριε μοίραρχε: Τί χρειαζόταν τόσοσ στρατός; Γιά μένα ἦρθαν τόσοι ἀρματωμένοι ἄνθρωποι; Μπά, σέ καλό σας! Ἐφτανε νά μοῦ στείλουν ἕνα σκυλί μαλλιαρό, ἀπό ἐκεῖνα πού κάνουν θελήματα, μέ ἕνα γράμμα νά πάω στ' Ἀνάπλι καί μέ ἕνα φανάρι στό στόμα του, γιά νά μᾶς φέγγει καί τῶν δυό μας!

Σέ λίγη ὥρα ὁ ἔνδοξος στρατηγός βρέθηκε κλεισμένος σ' ἕνα ὑγρό κελλί τῆς φυλακῆς τοῦ Ἴτσ-Καλέ. Ἐκεῖ ἔμεινε ἀπομονωμένος κι ἤρεμος ὡς τίς 30 Ἀπριλίου 1834 πού ἄρχισε ἡ περίφημη δίκη, ἡ ὁποία κράτησε πολλές ἡμέρες καί τελείωσε στίς 26 Μαΐου 1834. Πρόεδρος τοῦ Δικαστηρίου ἦταν ὁ Ἀναστάσιος Πολυζωΐδης καί μέλη τοῦ Δικαστηρίου ὁ Γ. Τερτσέτης, ὁ Δ. Σουῦτσος, ὁ Α. Βούλγαρης

καί Φ. Φραγκούλης. Στό ἐδώλιο τοῦ κατηγορουμένου βρέθηκαν ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ, ὁ ἐξάδελφός του Δημήτρης Πλαπούτας, πρωτεργάτης κι αὐτός τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821, ὁ Κίτσος Τζαβέλας καί μερικοί ἀκόμα ἀγωνιστές.

Ἡ ποινή γιά τόν Κολοκοτρώνη καί τόν Πλαπούτα ἦταν θανατική ἐκτέλεση στή λαιμητόμο, ἐντός 24 ὥρῶν. Στό ἄκουσμά της ὁ πρῶτος σταυροκοπήθηκε καί εἶπε: «Μνήσθητί μου Κύριε...», ὁ δεύτερος ἀναλύθηκε σέ λυγμούς. Τό ἀκροατήριο ἔμεινε ἀναυδο.

«Ἄδικα σέ σκοτώνουν στρατηγέ...», ψιθύρισε στόν Κολοκοτρώνη ἓνα ἀπό τά παλικάρια του, πού τοῦ συμπαραστεκόταν.

Ἡ Ἱστορία δέν ἔγραψε τό ὄνομά του. Ὅμως κατέγραψε τήν ἀπάντηση πού ἔδωσε ὁ ἀγέρωχος πολέμαρχος: «Γι' αὐτό λυπᾶσαι; Καλύτερα νά σέ σκοτώνουν ἄδικα, παρά δίκαια!».

*

Ὁ ἀντιβασιλεύς Μάουερ εἶχε ἐκ τῶν προτέρων ἀποφασίσει τήν θανατική καταδίκη τῶν δύο ἡρώων. Γιά τήν εὐόδωση τῶν σκοπῶν του χρησιμοποίησε τόν ὑπουργό Δικαιοσύνης Κ. Σχινᾶ καί τόν εἰσαγγελέα τῆς ἔδρας, κάποιον Μᾶσον. Ὅταν ἡ ἀκροαματική διαδικασία ὀλοκληρώθηκε, ὁ Πολυζωΐδης ὡς πρόεδρος, κάλεσε τό δικαστήριο σέ διάσκεψη. Ὁ Μάουερ ἤθελε νά τελειώσει μέ συνοπτικές διαδικασίες ἢ διάσκεψη. Συνέβη, ὅμως ὁ Πολυζωΐδης νά ἔχει σχηματίσει ἀκλόνητη δικαστική πεποίθηση ὅτι οἱ κατηγορούμενοι ἦταν ἀθῶοι.

Πρῶτος πῆρε τόν λόγο ὁ Τερτσέτης καί μίλησε γιά τήν ἀθωότητα τῶν δύο πολέμαρχων. Ὁ Σοῦτσος πού ἦταν γαμπρός τοῦ Σχινᾶ, ψήφισε ὑπέρ τῆς καταδίκης σέ θάνατο. Το ἴδιο καί οἱ Βούλγαρης, Φραγκούλης. Μέχρι στά γόνατά τους ἔπεσαν ὁ Πολυζωΐδης καί ὁ Τερτσέτης γιά νά τούς μεταπείσουν. Ἐκεῖνοι ἔσπευσαν στόν ὑπουργό Δικαιοσύνης γιά νά δοῦν τί θά κάνουν. Ἐγινε ἔξαλλος. Τούς διέταξε νά ἐπιστρέψουν στήν αἴθουσα συσκέψεων. Ταυτόχρονα ἔστειλε ἀστυνομικούς κλητῆρες γιά νά φέρουν πίσω τούς δύο ἀντιρρησίες, πού στό μεταξύ εἶχαν γυρίσει στά σπίτια τους. Ὁ Σχινᾶς συνεννοεῖται μέ τόν Μάουερ, σπεύδει μέ τήν ἐπίσημη στολή του στό δικαστήριο καί διατάσσει τούς δύο διαφωνοῦντες νά ὑπογράψουν τή θανατική καταδίκη.

«Ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως σᾶς διατάσσω νά ὑπογράψετε τήν ἀπόφαση», φωνάζει.

«Προτιμῶ νά μοῦ κόψετε τό χέρι!», ἀπαντᾷ ὁ Πολυζωΐδης.

«Δέν θά μέ ἔχετε συνεργό στόν φόνο δύο ἀθῶων ἀνθρώπων», λέει ψύχραιμα ὁ Τερτσέτης.

Ἐξαλλος ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης παραγγέλλει στούς ἀστυνομικούς κλητῆρες νά χρησιμοποιήσουν τίς ξιφολόγχες γιά νά σύρουν τούς δύο νομικούς στήν αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου. Οἱ χωροφύλακες ἐκτελοῦν τήν ἐντολή, τούς χτυποῦν, τούς σκίζουν τά ροῦχα. Τήν ἀπόφαση διάβασε ὁ Σούτσος, ἐνῶ ὁ Πολυζωΐδης κρατοῦσε τό κεφάλι του ἀνάμεσα στίς παλάμες του. Ἡ ἀπόφαση προκάλεσε μεγάλο σάλο. Λίγες ὥρες ἀργότερα ἡ βαναρική ἀντιβασιλεία ὑποχρεώθηκε νά μετατρέψει τήν ποινή σέ κάθειρξη. Μέ τήν ἐνηλικίωσή του ὁ Ὅθων ἔδωσε χάρη.

Στό μεταξύ, ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε περάσει στίς φυλακές μεταχείριση, πού δέν τοῦ εἶχαν ἐπιφυλάξει οὔτε οἱ Ὁθωμανοί διῶκτες του. Ἐζήσησε γιά ἑπτὰ μῆνες στίς φυλακές στό Παλαμήδι καί τήν Ἀκροναυπλία.

Στά ἀπομνημονεύματά του, πού διηγήθηκε στόν Τερτσέτη, ὁ Κολοκοτρώνης ἀναφέρει μέ πόνο: «Μ' ἔβαλαν ἐννέα μῆνες φυλάκιση, χωρίς νά βλέπω κανέναν ἐκτός ἀπό τόν δεσμοφύλακά μου. Δέν ἤξερα τόσους μῆνες τί γίνεται ἔξω, ποιός ζεῖ, ποιός πεθαίνει, ποιόν ἄλλον ἔχουν φυλακισμένο. Δέν ἤξερα γιατί μ' ἔχουν φυλακισμένο. Ποτέ δέν πίστευα ὅτι θά φτάσουν σέ τέτοιο σημεῖο νά φτιάξουν ψευδομάρτυρες».

Σώζεται τό Πρακτικό τῆς ἀπόφασης ὅπου διακρίνεται τό κενό τῶν δύο Δικαστῶν, οἱ ὁποῖοι δέν ὑπέγραψαν. Ὅταν τόν Μάιο τοῦ 1835 ἐξῆλθε ἀπό τίς φυλακές, ὀλόκληρο τό Ναύπλιο ἦταν στό πόδι, τήν ὥρα πού κατέβαινε ὁ Ἀρχιστράτηγος τά 999 σκαλοπάτια τῆς τεράστιας σκάλας τοῦ Παλαμηδιοῦ. Βρέθηκε, ξαφνικά, ἀπό τό κελλί τῆς φυλακῆς, ἐλεύθερος μέσα στό πέλαγος πρωτοφανοῦς γιά τήν ἐποχή ἐκείνη κοσμοπλημμύρας, ἀνάμεσα στά παιδιά του, στούς συγγενεῖς του, στούς παλιούς του συναγωνιστές καί συνεργάτες του, στόν κόσμο πού τόν λάτρευε καί τόν σεβόταν σάν ἐθνικό ἥρωα καί ἐλευθερωτή.

Στά Απομνημονεύματά του ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ περιγράφει μέ λίγες λέξεις: «Ἐκατέβηκα ἀπό τό Παλαμήδι καί ἔβλεπα ἄλλους νά κλαίου, ἄλλους νά γελοῦν καί ἄλλους νά φωνάζουν: Ζήτω ὁ βασιλεύς, ζήτω ἡ δικαιοσύνη! Ἐκείνη ἡ ὑποδοχή μ' ἔκανε νά λησμονήσω ὅλες τίς δυστυχίες πού ἐπέρασα!».

Ὅλοι τόν πολιορκοῦσαν ἀσφυκτικά καί ἤθελαν νά τόν ἀγκαλιάσουν καί νά τόν φιλήσουν στά χέρια, στό πρόσωπο. Δάκρυα χαρᾶς κυλοῦσαν ἀπό τά μάτια τοῦ στρατάρχη, πού ἔβλεπε καί τούς ἐχθρούς του ἀκόμη νά μετέχουν στίς ἐκδηλώσεις τῆς λαϊκῆς χαρᾶς.

*

Σέ λίγες ἡμέρες ὁ Κολοκοτρώνης ἔφθασε στή νέα πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, στήν Ἀθήνα. Ὁ νεαρός βασιλεύς τόν ἐκάλεσε στό παλάτι καί τοῦ ἔσφιξε τό χέρι. Ὁ Ὅθων παρεκάλεσε τότε τόν στρατηγό Κολοκοτρώνη νά δεχθεῖ νά μετάσχει ὡς μέλος στό νεοσύστατο Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας. Ὁ στρατηγός δέχτηκε. Καί μαζί μέ τήν εὐγνωμοσύνη στόν βασιλιά καί τούς δισταγμούς του ἂν αὐτός ἦταν ἄξιος ν' ἀναλάβει τό βάρος μιᾶς τόσο τιμητικῆς ὑπηρεσίας.

-Στρατηγέ, τοῦ εἶπε τότε ὁ νεαρός βασιλιάς, ἡ Ἑλλάς σᾶς ὀφείλει πολλά. Οἱ ὑπηρεσίες σας πρὸς τό Ἔθνος ὑπῆρξαν ἐξαιρετικές!

Ἡ σπουδαία ὁμιλία του στήν Πνύκα

Τόν Νοέμβριο τοῦ 1838 ὁ ἀρχιστράτηγος ἔδωσε ἀπό τήν Πνύκα τήν πνευματική του διαθήκη στήν ἑλληνική νεολαία. Ὁ λόγος τοῦ Κολοκοτρώνη στήν Πνύκα εἶναι ἓνα μνημεῖο τῆς φιλολογίας, πού θά ἔπρεπε νά διαβάζεται στά σχολεῖα μας. Καταγεγραμμένος ἀπό τόν Γυμνασιάρχη Γ. Γεννάδιο, δημοσιεύθηκε στήν ἐφημερίδα «Αἰῶνα» τῆς 13ης Νοεμβρίου 1838. Δύο ἀπεσταλμένοι μαθητές προσκάλεσαν ἀπό τήν οἰκία του τόν στρατηγό Κολοκοτρώνη στήν Πνύκα. Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν ἀγνοοῦσαν μέχρι ἐκείνη τήν στιγμή τήν περίσταση ταύτη. Ἄμα ἡ φήμη διεδόθη, συνέρρευσε πλῆθος διαφόρων ἐπαγγελμάτων καί τάξεων ἀνθρώποι. Ὁ δέ στρατηγός Κολοκοτρώνης περιτριγυρισμένος καί ἀπό τούς μαθητές καί ἀπό τούτους, ἐπί τοῦ βήματος τῆς Πνύκας, μίλησε τόν ἀκόλουθο λόγο:

-Παιδιά μου! Εἰς τόν τόπο τοῦτο, ὅπου ἐγώ πατῶ σήμερα, ἐπατοῦσαν καί ἐδημηγοροῦσαν τόν παλαιό καιρό ἄνδρες σοφοί, καί ἄνδρες μέ τούς ὁποίους δέν εἶμαι ἄξιος νά συγκριθῶ καί οὔτε νά φθάσω τά ἴχνη των. Ἐγώ ἐπιθυμοῦσα νά σᾶς ἰδῶ, παιδιά μου, εἰς τήν μεγάλη δόξα τῶν προπατόρων μας, καί ἔρχομαι νά σᾶς εἰπῶ, ὅσα εἰς τόν καιρό τοῦ ἀγῶνος καί πρό αὐτοῦ καί ὕστερα ἀπ' αὐτόν ὁ ἴδιος ἐπαρατήρησα, καί ἀπ' αὐτά νά κάμωμε συμπερασμούς καί διά τήν μέλλουσαν εὐτυχίαν σας, μολονότι ὁ Θεός μόνος ἤξεύρει τά μέλλοντα. Καί διά τούς παλαιούς Ἑλληνας, ὁποίας γνώσεις εἶχαν καί ποία δόξα καί τιμήν ἔχαιραν κοντά εἰς τά ἄλλα ἔθνη τοῦ καιροῦ των, ὁποίους ἤρωας, στρατηγούς, πολιτικούς εἶχαν, διά ταῦτα σᾶς λέγουν καθ' ἡμέραν οἱ διδάσκαλοί σας καί οἱ πεπαιδευμένοι μας. Ἐγώ δέν εἶμαι ἀρκετός. Σᾶς λέγω μόνον πῶς ἦταν σοφοί, καί ἀπό ἐδῶ ἐπῆραν καί ἐδανείσθησαν τά ἄλλα ἔθνη τήν σοφίαν των.

-Εἰς τόν τόπον, τόν ὁποῖον κατοικοῦμε, ἐκατοικοῦσαν οἱ παλαιοί Ἑλληνας, ἀπό τούς ὁποίους καί ἡμεῖς καταγόμεθα καί ἐλάβαμε τό ὄνομα τοῦτο. Αὐτοί διέφεραν ἀπό ἡμᾶς εἰς τήν θρησκείαν, διότι ἐπροσκυνοῦσαν τίς πέτρες καί τά ξύλα. Ἀφοῦ ὕστερα ἦλθε στόν κόσμον ὁ Χριστός, οἱ λαοί ὅλοι ἐπίστευσαν εἰς τό Εὐαγγελίό του καί ἔπαυσαν νά λατρεύουν τά εἰδῶλα. Δέν ἐπῆρεν μαζί του οὔτε

σοφούς οὔτε προκομμένους, ἀλλ' ἀπλούς ἀνθρώπους χωρικούς καί ψαρᾶδες καί μέ τή βοήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔμαθαν ὅλες τίς γλῶσσες τοῦ κόσμου, οἱ ὅποιοι, μολονότι ὅπου καί ἂν ἔβρισκαν ἐναντιότητες, καί οἱ βασιλεῖς καί οἱ τύραννοι τούς κατέτρεχαν, δέν ἤμπόρεσε κανένας νά τούς κάμη τίποτα. Αὐτοί ἐστερέωσαν τήν πίστιν...

Καί συνεχίζει ὀλίγον παρακάτω:

-Ὅταν ἀποφασίσαμε νά κάμωμε τήν Ἐπανάσταση, δέν ἐσυλλογισθήκαμε, οὔτε πόσοι εἴμεθα, οὔτε πώς δέν εἶχαμε ἄρματα, οὔτε ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐβαστοῦσαν τά κάστρα καί τάς πόλεις, οὔτε κανένας φρόνιμος μᾶς εἶπε «ποῦ πᾶτε ἐδῶ νά πολεμήσετε μέ σιταροκάραβα βατσέλα», ἀλλά ὡς μία βροχή ἔπεσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας, καί ὅλοι, καί ὁ κληρὸς μας καί οἱ προεστοί καί οἱ καπεταναῖοι καί οἱ πεπαιδευμένοι καί οἱ ἔμποροι, μικροί καί μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτό τό σκοπό καί ἐκάμαμε τήν Ἐπανάσταση.

Καί ἀφοῦ μίλησε γιά τήν ἀξία τῆς ὁμόνοιας καί τό κακό τῆς διχόνοιας κατά τήν διάρκεια τοῦ Ἀγῶνα συνέχισε:

...Πρέπει νά φυλάξετε τήν πίστη σας καί νά τήν στερεώσετε, διότι, ὅταν ἐπιάσαμε τά ἄρματα εἶπαμε πρῶτα ὑπέρ πίστεως καί ἔπειτα ὑπέρ πατρίδος... Ἐγώ, παιδιά μου, κατά κακή μου τύχη, ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, ἔμεινα ἀγράμματος καί διά τοῦτο σᾶς ζητῶ συγχώρηση, διότι δέν ὁμιλῶ καθὼς οἱ δάσκαλοί σας. Σᾶς εἶπα ὅσα ὁ ἴδιος εἶδα, ἤκουσα καί ἐγνώρισα, διά νά ὠφεληθῆτε ἀπό τά ἀπερασμένα καί ἀπό τά κακά ἀποτελέσματα τῆς διχόνοιας, τήν ὁποῖαν νά ἀποστρέφεσθε, καί νά ἔχετε ὁμόνοια. Ἐμᾶς μή μᾶς τηρᾶτε πλέον. Τό ἔργο μας καί ὁ καιρὸς μας ἐπέρασε. Καί αἱ ἡμέραι τῆς γενεᾶς, ἡ ὁποία σᾶς ἄνοιξε τό δρόμο, θέλουν μετ' ὀλίγον περάσει. Τήν ἡμέρα τῆς ζωῆς μας θέλει διαδεχθῆ ἡ νύκτα τοῦ θανάτου μας, καθὼς τήν ἡμέραν τῶν Ἁγίων Ἀσωμάτων θέλει διαδεχθῆ ἡ νύκτα καί ἡ αὐριανή ἡμέρα. Εἰς ἐσᾶς μένει νά ἰσάσετε καί νά στολίσετε τόν τόπο, ὅπου ἡμεῖς ἐλευθερώσαμε· καί διά νά γίνει τοῦτο, πρέπει νά ἔχετε ὡς θεμέλια τῆς πολιτείας τήν ὁμόνοια, τήν θρησκεία...».

Πρός τήν αἰωνιότητα

Ἔστερα ἀπό λίγο καιρό ὁ γέρο – Κολοκοτρώνης καταλαβαίνει ὅτι τό τέλος του πλησιάζει... Τήν τελευταία Μ. Σαρακοστή, πρίν κλείσει τά μάτια γιά πάντα, γυρίζει ὅλο τό Μωριά, πρό πάντων τά μέρη πού ἔζησε, ἀγάπησε, πολέμησε. Ἔρχεται νά ζητήσει ἀπό ὅλους συγγνώμη, σάν ἕνας πού θᾶφευγε γιά μακρινό ταξίδι. Κατόπιν κοινωνεῖ τῶν Αχράντων Μυστηρίων, ἡσυχος καί εἰρηνικός...

Ἐπειτα κατευχαριστημένος, γιάτί ξαλάφρωσε ἡ ψυχή του, γυρίζει στήν Ἀθήνα.

«Τήν πρωτοχρονιά τοῦ 1843, ἔτους τοῦ θανάτου του, γράφει ὁ Τερτσέτης, ὁ Κολοκοτρώνης ἀνέβηκε εἰς τό ὑψηλότερο μέρος τῆς νεοκτισμένης κατοικίας του, νά ἀποφύγει τούς πολλούς χαιρετισμούς τῆς ἡμέρας – ἀπό τά γηρατειά καί τάς ἀσθενείας ἐπεθύμει ἀνάπαυσιν. Ἀγνάντευε ἀπό τά παράθυρα καί τήν πρασινάδα τῶν ἐλιῶν καί τήν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ στενοί του γνώριμοι ὅμως ἀνέβαιναν καί ἐκεῖ νά τοῦ εὐχηθοῦν τήν καλήν χρονιάν».

Ἔστερα ἀπό λίγο καιρό, τή νύκτα τῆς 4ης Φεβρουαρίου 1843, ὁ Γέρος τοῦ Μωριά ἀφήνει τήν πρόσκαιρη ζωή καί φεύγει γιά τήν αἰωνιότητα.

«Ἡ εἶδηση τοῦ θανάτου τοῦ Κολοκοτρώνη ἀνατάραξε τήν Ἀθήνα. Ὅλα τά μαγαζιά καί τά ἐργαστήρια ἐκλείσαν καί κύματα πῆγαιναν καί ἔρχονταν ὁ κόσμος στό σπίτι τοῦ στρατάρχη. Μέ τά πλήθη αὐτά ἔφθασαν καί οἱ παλιοί ἀγωνιστές, οἱ ὅποιοι τόν καταφιλοῦσαν κι ἔκλαιγαν μ' ἀναφυλλητά».

Τήν ἡμέρα τῆς κηδείας του ἡ πομπή μέ τόν μεγάλο νεκρό ἀπό τό σπίτι του ἔφθασε στό Σύνταγμα καί ἀπό ἐκεῖ κατέβηκε τήν ὁδὸ Ἐρμοῦ καί μπαίνοντας στήν ὁδὸ Αἰόλου ἔφθασε στήν Ἁγία Εἰρήνη. Ἦταν τόσος ὁ κόσμος πού ἡ ἀρχή τῆς πομπῆς εἶχε φθάσει στήν ἐκκλησία, ὅταν ἡ οὐρά δέν εἶχε μπεῖ ἀκόμα στήν ὁδὸ Ἐρμοῦ. Τά παράθυρα καί τά μπαλκόνια ἀπό ὅπου πέρασε ἡ νεκρική πομπή ἦταν γεμάτα ἀπό κόσμο. Ὅλων τά μάτια ἦταν βουρκωμένα. Ὅλοι θρηνοῦσαν τόν μεγάλο ἀγωνιστή.

Στήν Ἁγία Εἰρήνη ψάλθηκε ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, ἡ ὁποία διήρκησε ἐπὶ τριῶρον μεθ' ὅλας τὰς τιμὰς καὶ ἀκολουθῶς ἡ ταφή ἐγένετο εἰς τό Α' Κοιμητήριον τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου καί ἐξεφώνησε ἐπιτάφιο λόγο ὁ Παναγιώτης Σούτσος, Σύμβουλος Ἐπικρατείας.

Ἄπαντα τὰ κατὰ τήν κηδεῖαν τοῦ Κολοκοτρῶνη ἐξεδόθησαν ὑπό ἐκδότου Νικολάου Παπαδοπούλου τό ἔτος 1843 καί ἐπανεκδόθηκαν ἀπό τόν ἀντιναύαρχο Π.Ν. ἐ.ἀ. Δημήτριο Βρασίδα Καλλέργη, τό ἔτος 2004.

Κατακλείς:

Ὁ λόγος τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸς τοὺς νέους στὴν Πινύκα: «Πρέπει νὰ φυλάξετε τὴν πίστη σας καὶ νὰ τὴν στερεώσετε, διότι ὅταν ἐπιάσαμε τὰ ἄρματα, εἶπαμε πρῶτα ὑπὲρ πίστεως καὶ ἔπειτα ὑπὲρ πατρίδος», ἀποτελεῖ ἐσαεὶ ἱερόν ἀπόφθεγμα. Καὶ τὸ δακτυλίδι του μὲ τὸ μονόγραμμα Θ.Κ. πού ἀφιέρωσε ὁ ἴδιος ὡς τάμα του κατὰ τὴν προσκυνηματικὴ μετάβασή του στὴν Μεγαλόχαρη τῆς Τήνου τὸ ἔτος 1838, παραμένει ἀνεκτίμητος θησαυρὸς πίστεως καὶ εὐλάβειας πρὸς τὴν Παναγία.

Πράγματι, αὐτὰ τὰ ιδεώδη τοῦ ὀρθόδοξου χριστιανοῦ καὶ τοῦ Ἕλληνα πατριώτη ἦταν ζωγραφισμένα μέσα στὴ ψυχὴ τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Μέσα στὴν γενναία του καρδιά, κρῦβονταν οἱ μυστικοὶ του πόθοι γιὰ τὴν δόξα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ μπορεῖ τὸ «κολοκοτρωνεῖικο ἦθος» νὰ ἐμπνεύσει καὶ τίς νεότερες γενιές. Καὶ τὸ ἦθος αὐτὸ εἶναι ἡ καθημερινὴ ἐνσάρκωση τῆς ἑλληνορθόδοξης συναλληλίας. Πίστη στό Θεό καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα.

Κατακλείω τόν λόγον μὲ τὴν φράση, ἡ ὁποία ἔχει χαραχθεῖ στό ἄγαλμα τοῦ Κολοκοτρώνη πού στήθηκε τὸ 1904 ἐδῶ στὴν Ἀθήνα, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου. «Ἐφιππος χῶρει Γενναῖε Στρατηγέ ἀνά τοὺς αἰῶνας, διδάσκων τοὺς λαοὺς, πῶς οἱ δοῦλοι γίνονται ἐλεύθεροι».

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης μένει ὡς ἡ μεγαλύτερη καὶ ἡ ὑπεροχότερη στρατιωτικὴ φυσιολογία τῆς ἑλληνικῆς ἐποποιΐας τοῦ '21. Ἡ βαθειὰ του πίστη στό Θεό καὶ ἡ ἀγάπη του στὴν Ἑλλάδα τόν καθιστοῦν κορυφὴ ὄρους ὑψηλοῦ. _